

1406, *AlcM*], «com per gran temps la fortuna hagués favorejat al dit Aníbal», *AntCanals (Scipió, NCl., 32)*; *favorit* [Ausiàs], i en el S. XIX (però no abans, com diu a tort *AlcM*); *favorit* m., *favorita* f. presos (per conducte francès) dels it. *favorito, -ita*; *favoritisme*. ⁵ *Favoridor* [Lacav.]. *Desfavoridor* [Lacav.].

Faust, fausta [-to, Belv. 1803], presos del ll. *faustus* id., derivat del verb *favere*. Un altre derivat d'aquest és *fautor* [1505, *AlcM*] del ll. *fautor, -oris*; *fautoria* [1620].

Fogony, 'vent calent' en cat. occid. i pirinenc (Griera, *BDC* II, 80), del ll. *FAVŌNIUS* 'vent de ponent o sud-Oest', derivat de *FAVERE* perquè fomenta la vegetació; Violant i Simorra (febrer 1938) em deia que en el Bòsia i Flamicell no era nom de vent sinó adjectiu, ¹⁵ usat en *temps fogon* 'xafagor', i és també el que Pol registra a la Vall d'Àneu definint *fogony* com «temperatura calient» (p. 18); veg. *fagony* i *fogony* en *AlcM*. Per a l'arag. *fağüño*, bc. *apoñu* i al. *föhn* provinents del mateix ètimon, veg. *DCEC* II, 305b15; al- ²⁰ trament el bc. *apoñu* tampoc no és nom del vent, sinó 'xafagor' com en el Bòsia («Feuchtigkeit, laues Wetter, Regensturm, Schwüle»); i vegeu sobre aquest Schuchardt, *ZRPb.* xli, 347, rectificat per Mitx., *BSVAP* xi, 290. *Afagonyar-se*; *afagonyament*.

Favosa, favot, favull, favut, V. fava

FE, del ll. *FIDES* 'fe, confiança', 'crèdit', 'bona fe', 'promesa, paraula donada'. □ 1.ª *doc.*: orígens (*Ho-* ³⁰ *milies*).

«Quan som en tenebres de pecad e de mala voluntad, pregem Nostre Seïnor, ab bona fe e ab bones obres, per zo que él nos do alumenament de la sua gràcia, que nós entendam la sua paraula e segescam ³⁵ lo seu manament», *Hom.*, 4r22; «per totz nostres valedors donam treves fermes a bona fe, e ses tot engan, a vós En Roger Comte de Foix», carta de treva atorgada pel Bisbe d'Urgell el 1244 (PPujol, *Docs. Vg. Urg.* ix-4, col·lecció on es troba també un «G. de Senta Fe» esmentat en un doc. del S. XII, iv-50). Veg. molta més documentació de *fe* en els *DBal.*, *DAG.* i *AlcM*. *Haver fe* 'confiar, tenir confiança que' en el *Consolat de Mar*: «si ls mercaders e l senyor de la nau sabran altre loc, on no haja empatxament de senyoria ⁴⁵ on ells poguessen carregar --- com ells seran junts en aquell loc on ells *hauran* de què poguessen carregar ---» (cap. 147, *Pard.*, p. 161).

Encara que el tractament de la -DE de *FIDES* no sigui igual al que presenten *peu, seu, hereu*, no es tracta ⁵⁰ de cap mot savi ni mig-savi (com no ho és tampoc el cast. *fe* amb *f-* conservada): simplement un mot on una acció un poc retardatària de la influència eclesiàstica, junt amb la solidaritat de *fe(d)* amb *fe(d)el* (> *fael*), féu que la -ð no es convertís mai en -β, etapa ⁵⁵ intermèdia entre *peð* i *peu*.

A Menorca i a Eivissa sembla haver-se conservat el mot en forma d'un extraordinari i estrany arcaïsme. PzCabr. registra un eiv. «*fede*: fe»; i a Menorca *AlcM* cita les frases *no tenir feda* per 'no tenir pietat en cas-

tigar o pegar a qualcú', i *pegar sense feda*; com a usuals a Ciutadella, amb la pronúncia *feda* (la varietat ultraoberta del fonema *é* que és pròpia de la pronúncia menorquina) i això és sens dubte també la que hem ⁵ d'entendre en la grafia *fede* de PzCabr., o sigui amb -a final, que hauria pogut grafiar *feda* amb -a com ho fa En Moll.

Però pel que fa a l'aspecte semàntic és la dada eivissenca més aviat que la d'En Moll que ens pot guiar: ¹⁰ entenguem 'maltractar sense respectar la religió, la caritat que la religió ens preceptua' (res d'entranyes pròpiament, que de tota manera és clar que Moll no pren més que en el sentit fraseològic i figurat). Però si això és una prolongació fonètica de *FIDES*, hi ha una conservació de la -E ben desconcertant; i, amb tot i que ens deixi perplexos, cal reconèixer que no es pot explicar per fonètica catalana, i ni tan sols per cap tractament cultista; més que més havent-hi *e* < *í* en la tònica (un semicultisme més aviat hauria conservat la *í* i apocopat la -e que no a la inversa). D'altra banda el fet eivissenc apuntala el menorquí, i el menorquí apuntala l'eivissenc, més que més no intervenint-hi Mallorca: són dos fets separats però mútuament ²⁰ comprovatoris.

Per molt dur que ens sembli de creure-ho a penes podem escapar-nos d'admetre aquí una supervivència mossàrab! Car aquest llenguatge sí que conservava tota ²⁵ -E final (*LleuresC*, 203, n. 8), però generalment presenta *e* de *í* com tot el romànic (fora del Logudoro i Campidano). És una pena que ni Macabich ni Moll no ens en hagin donat més explicacions (ni un mot a la vella monografia de Moll sobre Ciutadella). Altrament tampoc el vocalisme tònic *fédə* amb *è* oberta està d'acord amb el tractament català *é*, que presenten *fá*, ³⁵ la *sí*, el *frít* (FRIGIDUM), etc., i comprova la provenença mossàrab, llenguatge que certament no participava de l'evolució específicament catalana de les tres menes de *é* tònica (més ben conservada avui en les tres Balears que enlloc del domini català, però de procedència estrictament catalana i no pas mossàrab, cf. ⁴⁰ *VidesR*, vol. I, pp. 4-5).

Fe usat en asseveracions és ben conegut en la locució *a fe!*, *a fe que* --- *a fe de* ---. Amb certes variants en alguns llocs a l'Alt Empordà *fe!* sense la *a*: «*fé* que és així!» (el meu informant de Vilacolum ho deia a cada pas, i sovint repetit: «*fé, fé, kə ɛz əʃi!* 1958); amb -s «adverbial»: «*a fes que* el senyor Canonge, ha fet una bona siesta», B. de Maldà (*Coll. B. V.*, 229), ço que fou la primera passa cap al vulgaríssim i page- ⁵⁰ sívol «*a feques* (que) ---», que tots hem sentit.

Del ll. *FIDĒLIS* el resultat corrent en català antic fou *feel*, sovint diferenciat en *fael* (que en textos orientals pot ser també mera grafia per *feel*): «un *feel* religiós, frare lec ---», Lluïl (*Blanq.* I, 91.23); «al molt onrad --- bispe d'Urgel, del vostre *feel* R. de Solanes, capelà --- d'Arques», doc. de c. 1260 (PPujol, *Doc. Vgs. Urg.* XXI-L); mentre que en docs. més arcaics es manté la -d- encara: «Juro ego Mir --- ad te Galce- ⁶⁰ ran --- quod de ista ora inant *fedels* vos seré», a. 1131 (Pujol, ib. III-3), i en les *Homilies*: «caritat és prò-